

آویده علم‌جمیلي | درگذشت «آقاي اوپك» ايران

حسين كاظم‌پور اردبيلي، ديپلمات ايراني كه از ۷ سال پيش تاكنون نماينده ايران در سازمان كشورهاي صادركننده نفت (اوپك) بود، روز گذشته در بيمارستان لاله تهران درگذشت. او دانش‌آموخته مديريت بازرگاني در دانشگاه اوكلاهامي امريكا بود كه در زمان اقامتش در ايالات‌متحده، با «انجمن‌هاي اسلامي دانشجويان ايراني مقيم امريكا و كانادا» آشنا شد. رييس آن زمان انجمن اسلامي، ابراهيم يزدي، چهره شناخته شده دولت موقت پس از انقلاب بود و همين ارتباط موجب شكل‌گيري مسير سياسي او شد.

كاظم‌پور اردبيلي پس از انقلاب به كشور بازگشت و فعاليت خود را در عرصه سياسي-اقتصادي با دولت موقت پي گرفت. او يكي از بازماندگان بمب‌گذاري دفتر حزب جمهوري اسلامي در هفتم تير ماه بود.

كاظم‌پور اردبيلي يك سال پس از انقلاب فعاليت سياسي خود در كشور را آغاز كرد و سوابقي همچون رييس هيات مديره و مديرعامل شركت گسترش خدمات بازرگاني، وزير بازرگاني، معاون وزير امور خارجه، سفير ايران در ژاپن، عضو گروه مذاكره‌كننده با دولت بعثي عراق پس از پذيرش قطعنامه 598، معاون وزير نفت و عضو هيات عامل اوپك را در كارنامه دارد.

او يكي از معدود كساني است كه در زمان حضورش در وزارت نفت تا پيش از بازنشستگي اجباري در دولت احمدي‌نژاد، نفت را با قيمت‌هاي بشكهاي 6 و 126 دلار نيز ديده بود.

حضور در جلسات دكتور شريعتي

كاظم‌پور اردبيلي كه اصالتاً بابلي است، خودش را از خانواده‌اي روشنفكر مي‌دانست. معتقد بود؛ «به دليل بافت فكري و پاينگاه اجتماعي آن زمان افراد تحصيل‌كرده‌اي كه در خانواده‌هاي متدين بزرگ شده بودند، بيشتر به روشنفكري نزديك‌تر و از آن تاثيرپذير بودند؛ خواه شريعتي باشد و خواه شهيد مطهري. فعاليت سياسي ما از زمان حضور در مدرسه عالي بازرگاني شروع شد.»

او در جلسات مرحوم علي شريعتي شرکت مي‌کرد و با گرايشهاي سياسي آن زمان در سالهاي ابتدائي دهه 50 آشنائي کاملي داشت. پس از بازگشت به ايران که مصادف با روزهاي آخر عمر رژيم پهلوي بود، با انجمنهاي اسلامي مستقر در مسجد قبا آشنا شد و به دليل تسلطش به زبان انگليسي با رسانههاي خارجي مانند آسوشيتدپرس ارتباط مي‌گرفت تا آنها را مجاب به تهيه گزارش عليه رژيم پهلوي کند.

نجات از بمبگذاري

پس از پيروزي انقلاب و تشکيل شوراي انقلاب و دولت موقت، رضا صدر عهده‌دار وزارت بازرگاني شد. صدر براي وزارتخانه‌اش به سراغ همقطاران قديمي از جمله کاظم‌پور اردبيلي رفت. با دعوت صدر، کاظم‌پور اردبيلي ابتدا عهده‌دار سازمان گسترش خدمات بازرگاني و بعد هم رئيس هيات‌مديره شرکت گسترش خدمات بازرگاني ايران شد. يك سال بعد او به کابينه محمدعلي رجائي راه پيدا کرد و تا سال 60 وزير بازرگاني بود. او يکي از چهره‌هاي مورد اعتماد ابوالحسن بنی‌صدر و رجائي نيز به طور همزمان بود، چراکه ميان اين دو براي تشکيل کابينه اختلافات زيادي وجود داشت و درنهايت کاظم‌پور اردبيلي به اختلافات پايان داد و از جانب هر دو براي وزارت بازرگاني معرفي شد. چنانکه، او از زمان بنی‌صدر تا شهيد باهنر در اين وزارتخانه ماندگار شد.

در همين دوران است که انفجار در دفتر حزب جمهوري اسلامي رخ داد و او از اين حادثه تروريستي جان سالم به در برد. گفته ميشود او در زمان بمبگذاري دفتر حزب جمهوري اسلامي به دليل تغيير در برنامه سخنراني‌اش، از پشت تريبون پايين آمد و به همين دليل زنده ماند. دستور جلسه هفتم تير حزب جمهوري اسلامي، مسائل مربوط به بازرگاني بود. اما به دليل حضور محمد بهشتي، ديرکل حزب در جلسه، دستور کار تغيير کرد و به جاي او، شهيد بهشتي به ايراد سخنراني پرداخت به همين دليل او و تعدادي از اعضاي حزب از انفجار جان سالم به در بردند. او خود در مورد روز بمبگذاري گفته است: «در هفتم تير تنها وزيري که زنده از دفتر حزب بيرون آمد من بودم و متاسفانه آقايان فياض‌بخش، کلان تري، عباس‌پور و قندي به شهادت رسيدند. خود من در آن شب، هفت تن از معاونانم را از دست دادم.»

حضور در وزارت خارجه

دوران جديد حضور کاظم‌پور اردبيلي در وزارت امور خارجه از همين‌جا

آغاز میشود. او ابتدا گزینه نهایی برای سفارت ایران در کانادا در نظر گرفته شد، اما زمانی که میرحسین موسوی به نخستوزیری منصوب شد، کاظم‌پور اردبیلی نیز به عنوان معاون اقتصادی این وزارتخانه شروع به کار کرد. او در توضیح شرایط جسمی پس از انفجار دفتر حزب جمهوری اسلامی گفته بود: «مهندس موسوی از من خواست به جای اینکه به کانادا بروم به عنوان معاون اقتصاد بین‌الملل این وزارتخانه کارم را ادامه دهم و من در حالی که براده‌های آهن در بدنم وجود داشت و گردنبند طبعی هم بر گردنم بسته شده بود و ساختمان وزارت بازرگانی را به حاج آقا عسکراولادی تحویل داده بودم، این پیشنهاد را پذیرفتم تا اینکه وزیر امور خارجه نخست‌وزیر شد و دکتر ولایتی به وزارت خارجه آمدند.» مهم‌ترین اقدام او در این وزارتخانه و در میانه جنگ ایران و عراق، مذاکره با «آندره کورمیگو»، وزیر امور خارجه اتحاد جماهیر شوروی بود که مبنای این مذاکرات، راستی آزمایی ادعای جماهیر شوروی مبنی بر فروش موشک‌های دوربرد به صدام بود.

شروع به کار در وزارت نفت

در سال ۱۳۶۰ وقتی میرحسین موسوی وزیر امور خارجه بود، غلامرضا آقازاده معاون او در امور اقتصادی و سرمایه‌گذاری شد. دو سال بعد هنگامی که میرحسین موسوی به مقام نخست‌وزیری رسید، آقازاده معاونت اجرایی نخست‌وزیر را برعهده گرفت سپس تنها دو سال دیگر طول کشید که به عنوان وزیر نفت، رای اعتماد بگیرد. سال ۱۳۶۴، زمانی است که کاظم‌پور اردبیلی پس از وزارت خارجه و با روی کار آمدن غلامرضا آقازاده در وزارت نفت، به معاونت امور بین‌الملل وزارت نفت می‌رود. کاظم‌پور اردبیلی تا پیش از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ در این وزارتخانه ماند و در زمان تحریم نفت ایران به دلیل جنگ با عراق، از شگردهای مختلفی برای فروش نفت استفاده کرد.

مذاکره بر سر قطعنامه ۵۹۸

هر چند حضور اردبیلی در وزارت خارجه به دلیل «مش‌سازش‌طلبانه‌ای» که دوستانش از آن می‌گفتند، منتقد هم کم نداشت. حسین شیخ‌الاسلام که نام او در میان دانشجویان اشغال‌کننده سفارت آمریکا در تهران دیده می‌شود و سال‌ها بعد از حوزه تهران به مجلس راه یافت، همواره یکی از این منتقدان بود. او در مصاحبه‌ای که پس از مرگش منتشر شد اوضاع آن زمان وزارت خارجه را چنین توصیف می‌کند: «در مورد جنگ ایران و عراق در وزارت خارجه دو نظر وجود داشت؛ یکی نظری که

معتقد بود جنگ باید به هر نحو ممکن ادامه پیدا کند تا دشمن دست از دشمنی بردارد و دیگر نظری که معتقد بود باید جنگ را روی میز مذاکره خاتمه داد. من معتقد بودم مذاکره با عراق، رزمنده‌ها را در جبهه‌ها سست می‌کند و به خود خواهند گفت اگر قرار است بروید و مذاکره کنید، ما چرا به میدان برویم و شهید شویم؟ من به مذاکره اعتقاد نداشتم، اما گروه دیگری، از جمله آقای کاظم‌پور، معاون بین‌الملل وزیر خارجه به مذاکره معتقد بود و این دو نظر دایما در حال درگیری با هم بودند.» کاظم‌پور در میانه جنگ عراق و در زمان پذیرش قطعنامه 598 به وزارت خارجه بازگشت. او در مورد روزهای چانه‌زنی بر سر قطعنامه 598 می‌گوید: «با پذیرش قطعنامه 598 از سوی جمهوری اسلامی ایران دوباره به وزارت امور خارجه بازگشتم و عضو تیم مذاکره‌کننده با عراق شدم و مدتی نیز عهده‌دار ستاد این گروه بودم و بعد از من آقای محمدجواد لاریجانی عهده‌دار این مسوولیت شد. در مذاکراتی که با عراقی‌ها داشتیم کار ما تنظیم ملاقات‌های دکتر ولایتی و طارق عزیز نخست‌وزیر رژیم بعثی صدام و عضو تیم مذاکره‌کننده هم بود. در این گفت‌وگوها محورهای دیپلماتیک را نیز دنبال می‌کردیم.» او از سال‌های 69 تا 73 مجدداً به وزارت خارجه رفت و سفیر ایران در ژاپن بود. با وجود کاهش قیمت نفت در سال‌های پس از جنگ، او توانست بیشترین حجم فاینانس را از ژاپنی‌ها دریافت کند. اردبیلی در این خصوص گفته بود: «قیمت نفت در آن سال‌ها به‌شدت پایین بود. اما حجم زیادی از اعتبار را از طریق تامین ماشین‌آلات و از ژاپن دریافت کردیم. زمانی که آقای روغنی زنجانی در وزارت نیرو بودند، توانستیم از این کشور برای ساخت سد کارون، وام با بازپرداخت 25 ساله و سود 5 درصد دریافت کنیم.»

بازگشت دوباره به وزارت نفت

غلامرضا آقازاده تا سال 1372 وزیر نفت جمهوری اسلامی ایران بود. اما پس از او، دوران طولانی از وزارت بیژن زنگنه در حوزه نفت آغاز شد. این زمانی است که کاظم‌پور اردبیلی نیز با بازگشت دوباره به حوزه انرژی این‌بار به حوزه‌ای جدیدتر ورود کرد؛ عضویت در هیأت عامل اوپک. در مدت 8 سال مدیریت زنگنه بر وزارت نفت در زمان دولت اصلاحات، او در این سمت ماند تا اینکه در دولت نهم و همزمان با حضور غلامحسین نوذری در وزارت نفت به عنوان «بازنشسته» معرفی شد. هر چند کاظم‌پور اردبیلی در مصاحبه سال 87 خود بازنشستگی‌اش را نه اختیاری که «اجباری» می‌دانست.

دوران دوری او از وزارت نفت و اوپک، 5 سال طول کشید و در سال 92،

با روی کار آمدن حسن روحانی، کاظم‌پور اردبیلی نیز به عنوان یک ژنرال نفتی در دولت به کار گرفته شد. او از سال ۹۲ تا زمان مرگ همچنان نمایندگی ایران در اوپک را برعهده داشت. بسیاری، کاظم‌پور اردبیلی را مرد کلیدی ایران در اوپک میدانند و از او به عنوان یکی از استراتژیست‌های این نهاد مهم نفتی جهان نام می‌برند. برخی روزنامه‌نگاران او را «آقای اوپک» می‌خواندند. او به عنوان یک دیپلمات باهوش و عملگرا شناخته می‌شود در اکثر تحولات نفتی ۲ دهه اخیر تاثیرگذار بوده و منافع ملی ایران را پیش برده است. کاظم‌پور در دوران تحریم نفتی کشور ماموریت بسیار دشوار و سنگین برعهده داشت. با این حال در افکار عمومی کمتر شناخته شده است.